

מקראי קודש

פרק כ"ג בספר ויקרא, הכלול בפרשת אמור, מוקדש למועדי השנה. יש בתורה חמש פרשיות כאלו, פרשיות-מועדים. שתיים מהן, שתייהן בספר שמות (כג, יד-יד; לד, יח וכב-כג), קצרות מאוד. הן עוסקות רק בשלושת הרגלים. הן אינן נוקבות בתאריכים שלהם, אלא רק במיקומם הכללי בשנה החקלאית. גם אין מוזכרות המצוות המיוחדות לחגים הללו.

פרשיות המועדים העיקריות הן השלוש הנותרות: זו שבפרשתנו, עוד אחת בפרקים כח-כט בספר במדבר, והאחרונה בדברים טז. מפתיע לראות כמה הן שונות זו מזו. הטעם לכך איננו כטענת מבקרי המקרא, שהתורה היא צירוף של כמה תעודות שונות; הטעם הוא שהתורה, לא רק כאן, נוהגת לשוב ולהתבונן בנושא אחד מזוויות שונות.

פרשיית המועדות הארוכה בספר במדבר מוקדשת כולה לקרבנות המיוחדים, המוספים, המועלים בשבתות, במועדים ובראשי חודשים. זכר לכך נשתמר בתפילות המוסף הנהוגות בימינו. בפרשייה זו, ההתבוננות במועדי הקודש באה מנקודת המבט של המשכן, המקדש, ולימים בית הכנסת.

בפרשייה שבספר דברים, כמו בספר דברים כולו, הדגש חברתי ופוליטי. משה, באחרית ימיו, מספר לבני הדור החדש

שיג ושיח - הרב יונתן זקס

מאין באו, לאן הם הולכים ואיזה סוג של חברה הם נדרשים לבנות. חברה זו צריכה להיות היפוכה של מצרים. היא תשאף לצדק, לחופש ולכבוד-האדם. לאורך ספר דברים מודגשת שוב ושוב הדרישה כי עבודת ה' תהיה מרוכזת "במקום אשר יבחר ה' אל-ה'יך ב"ו" (דברים יב, יח), שהתגלה לימים כירושלים. אחדות האל צריכה להשתקף באחדות העם, ואחדות העם לא תושג אם כל שבט יקיים מקום פולחן משלו. לכן, כאשר מדבר ספר דברים על המועדים, הוא עוסק רק בשלושת הרגלים, ולא בראש השנה וביום כיפור - שכן רק בשלושת הרגלים יש מצווה לעלות לרגל אל המקדש.

דגש חברתי-קהילתי-מדיני זה של ספר דברים מתבטא גם בהתמקדותו, שאינה קיימת בפרשיות המועדים המקבילות, בהכלה חברתית: "אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך" (שם). את ספר דברים מעניינת פחות הרוחניות של היחיד, ויותר החברה המכבדת את השכינה באמצעות כיבוד הזולת, ובייחוד את הזולת הנזקק שבשולי החברה. המחשבה שאפשר לעבוד את האלוהים תוך אדישות, או זלזול, כלפי בני אדם אחרים זרה לרוחו של ספר דברים.

נשארה פרשיית המועדות שבפרשת אמור. גם היא בעלת ייחוד. להבדיל מהפרשיות בספר שמות ובספר דברים, היא עוסקת גם בראש השנה וביום כיפור. ולהבדיל מהפרשייה שבספר במדבר, היא מרחיבה באשר למצוות החגים הנהוגות מחוץ למקדש. בייחוד נכון הדבר לגבי סוכות: פרשייתנו היא המקום היחיד בתורה המזכיר את מצוות ארבעת המינים ואת מצוות הסוכה.

אולם יש בפרשייתנו גם מוזרויות מכניות. הראשונה בהן היא הכללתה של השבת ברשימת המועדים. הדבר אינו מוזר כל

תשובתו של רש"י היא שהדבר נועד להדגיש את קדושתם של החגים. "ללמדך שכל המחלל את המועדות מעלין עליו כאילו חילל את השבתות, וכל המקיים את המועדות מעלין עליו כאילו קיים את השבתות". יכול אדם לומר שהוא מכבד את השבת, כי ה' נתן אותה, אך למועדים יש בעיניו קדושה פחותה - ראשית מפני שמותרות בהם מלאכות מסוימות האסורות בשבת, כגון בישול וטלטול, ושנית משום שהם תלויים במעשה-אנוש, בקביעת לוח השנה. הכללתה של השבת בפרשת המועדות באה לשלול את צורת החשיבה הזו.

רמב"ן מציע הסבר אחר לגמרי. הוא מזכיר שהתורה שיבצה את מצוות השבת גם בראש פרשייה נוספת: פרשיית המשכן. וכמו ששם נועד הדבר להבהיר לנו שבניית המשכן אינה דוחה שבת, כך גם פתיחת פרשיית המועדים במצוות השבת, בפרשתנו, נועדה להבהיר שחגים אינם דוחים שבתות. מכאן נמצאנו למדים כי אף שביום-טוב מותר לבשל ולטלטל, אסור לעשות כן אם אותו יום-טוב חל בשבת.

המפתיע מכל הפירושים הוא פירושו של הגאון מווילנה. לדבריו, המילים "ששת ימים תעשה מלאכה, וביום השביעי שבת שבתון" אינן חלות על ימי השבוע, אלא על ימי המועדים של השנה. בפרשתנו נזכרים שבעה ימי מועד: היום הראשון והיום השביעי של פסח, יום אחד של ראש השנה, יום כיפור, יום טוב ראשון של סוכות, ושמיני עצרת. בשישה מהם מותר לעשות מלאכות מסוימות כגון בישול וטלטול, אך לא בשביעי, ביום כיפור, שהוא "שבת שבתון" (כפי שנאמר עליו שוב, ורק עליו, בפסוק ל"ב). התורה נוקטת ביטוי אחד באשר לאיסור המלאכה בחגים בכלל, וביטוי אחר ביחס לאיסורו "ביום השביעי", ביום

כך כשהוא לעצמו; הרי השבת היא מן הימים המקודשים ביותר. המתמיה הוא האופן שהפרשייה מדברת בו על השבת:

וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם: מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי קדש, אלה הם מועדי. ששת ימים תעשה מלאכה, וביום השביעי שבת שבתון, מקרא קדש. כל מלאכה לא תעשו, שבת הוא לה' בכל מושבותיכם. (ויקרא כג, א-ג)

כאן מתחילה, על פי המסורה, פסקה חדשה, הנראית כפתיחה חדשה לפרשייה:

אלה מועדי ה', מקראי קדש אשר תקראו אתם במועדים. (שם ד)

מבנה זה, של פרשייה בעלת שתי התחלות, התמיה את המפרשים. ועוד יותר מכך הפליא אותם שהתורה מכנה את השבת בשני כינויים ייחודיים שאין היא זוכה להם בשום מקום אחר בתורה: "מועד", כלומר זמן מיוחד, ו"מקרא קודש", כלומר אספה מקודשת. כשאלתו של רש"י (בפסוק ג): "מה עניין שבת אצל מועדות?" המועדים הם התרחשויות שנתיות, השבת שבועית. המועדים תלויים בלוח השנה הנקבע בידי בית דין. זו משמעות המילים "אשר תקראו אתם במועדים". השבת, לעומת זאת, אינה תלויה במעשיו של בית הדין, וגם לא במחזורי הירח והקפת השמש. קדושתה באה לה ישירות מאת ה', עוד משחר הבריאה. כריכתם של השבתות והמועדים בכפיפה אחת נראית בלתי-הגיונית. השבת לעצמה והמועדים לעצמם; מה מחבר ביניהם?

כיפור. בחגים אסורה "מלאכת עבודה" – ואילו ביום הכיפורים אסורה "מלאכה", כלומר כל מלאכה, גם אם אין בה עבודה וטורח. כיחסה של השבת לששת ימי המעשה, כן יחסו של יום כיפור לששת ימי המועדים.

אבחנתו של הגאון מווילנה מאירה לעינינו דבר נוסף: שקדושת הזמן בתורה בנויה בפרקטלים. פרקטל הוא דפוס החוזר במערכת בסדרי גודל שונים. מבנה השבוע, שישה ימי מעשה ואחריהם יום שביעי קדוש, משתקף במבנה מועדי השנה – שישה ימי מועדים שקדושתם פחותה, ומועד שביעי, יום כיפור, שקדושתו עילאית. וכפי שנראה בעוד שני פרקים בלבד (ויקרא כה), מבנה זה חוזר במעגל רב-שנתי: שש שנים רגילות ואחריהן, שביעית, שנת השמיטה.

כשהתורה מבקשת להדגיש את ממד הקדושה (כבפרקנו: המילה "קודש" מופיעה בו תריסר פעמים!), היא עושה שימוש שיטתי במספר שבע ובמושג שבע. וכך, לא רק שפרשיית המועדים שלנו מונה שבעה ימי מועד, היא בנויה משבע פסקאות; והמילה "שבע" (או "שביעי") מופיעה בה שוב ושוב, שמונה-עשרה פעם. המילה המציינת את היום השביעי, "שבת", שבה ומופיעה בהטיות שונות 15 פעם. והמילה "קציר" להטיותיה – שבע פעמים בדיוק.

אולם נראה לי שויקרא כ"ג מספר גם סיפור אחר – סיפור בעל עומק רוחני רב. הזכרנו פעם בשיחותינו את טענתם של ר' יהודה הלוי ואבן עזרא כי חטיבה נרחבת מאוד בתורה, כמעט ארבעים פרקים, משמות כ"ד עד ויקרא כ"ה, היא סטייה מסיפורה הכללי של התורה, סטייה שנוצרה משום שמשו טען שהעם צריך שה' ישכון בקרבנו. העם רצה לפגוש את ה' לא רק בראש ההר, אלא גם בתוך המחנה; לא רק ככוח נורא המטלטל אימפריות

על שום כך מדגישה רשימת המועדים בספר ויקרא לא את הממד החברתי הבולט בספר דברים, ולא את הממד המקדשי הבולט בספר במדבר, אלא את הממד הרוחני של המפגש, הקרבה, ההתוועדות של האדם עם אלוהיו. מכאן שני הביטויים האופייניים לפרק, "מועד" ו"מקרא קודש". שניהם מבטאים עומק רב מכפי שנדמה.

המילה "מועד" אין פירושה רק זמן קבוע. היא מבטאת יותר מכך. אנו מכירים אותה גם מן הצירוף "אוהל מועד". אם אוהל מועד הוא המקום שהאדם והאלוהים נפגשים בו, הנה המועדים שבפרקנו הם הזמנים של המפגש בין אלוהים ואדם. ביטוי יפהפה לרעיון זה נותן סיומו של הפיוט המיסטי שאנו שרים בכניסת שבת, "יריד נפש": "מהר, אהוב, כי בא מועד...". המועד הזה הוא מפגש אוהבים שנדברו מראש באשר למקום ולזמן.

ואשר לביטוי "מקרא קודש" – "מקרא" מובנו כאן זימון, קריאה; כמו גם שמו של החומש, "ויקרא", שכבר הסברנו בשיחה קודמת שעניינו זימון מתוך אהבה. מקרא קודש אינו רק יום קדוש; זו התוועדות שאנו נקראים אליה בחיבה בידי האל האחד הרוצה בקרבתנו.

רוב ספר ויקרא עוסק בקדושת המקום, המשכן. חלקו מדבר על קדושתם של אנשים – הכוהנים, ועם ישראל כולו שהוא ממלכת כוהנים וגוי קדוש. עכשיו, בפרק כג, פונה החומש לקדושת הזמן ולזמני הקדושה.

אנחנו ישויות רוחניות, אבל גם גשמיות. איננו יכולים להיות רוחניים וקרובים לה' כל הזמן. נחוצים לנו זמנים של קודש אך גם זמנים של חול. ליום אחד מכל שבעה אנחנו מפסיקים לעבוד ומתייחדים עם אלוהי הבריאה. בימים קבועים בשנה, ימי החגים, אנו מהללים את אלוהי ההיסטוריה. קדושת השבת נקבעת בידי ה' לבדו מפני שרק הוא ברא את העולם; ואילו קדושת החגים נקבעת במידה מסוימת בידי אדם (בקידוש החודש על פי מראה הלבנה, למשל, או בקביעת לוח השנה), מפני שההיסטוריה היא שותפות בינינו לבין אלוהים. אולם משתי בחינות השבתות והחגים זהים. אלו ואלו זמני התוועדות, מועדים; ובאלו כן באלו אנו מרגישים שאנו קרואי-קודש, נקראים ומזומנים ומוזמנים להיות אורחיו של הקב"ה. השבתות והחגים הם מועדי ה', מקראי קודש.

איננו יכולים להיות רוחניים כל הזמן. אלוהים נתן לנו עולם חומרי ועלינו לפעול בו. אבל ביום השביעי בשבוע, ובשבעה ימים טובים הפזורים לאורך השנה, ניתן לנו זמן מקודש המוקדש להתקרבות אל השכינה, זמן שאנו נשטפים בו באורה הקורן של אהבת ה'.